

Research Institute
for Security and
Development Studies

Strategic Studies Quarterly

P-ISSN: 1735-0272 | E-ISSN: 2980-910X

Quarterly.risstudies.org

Received: November 12, 2025

Revised: January 29, 2026

Accepted: February 5, 2026

Published: May 12, 2026

Saudi Arabia's Multilateralism in an Era of Geopolitical Transition: Redefining Strategic Balancing with Global Powers

- Mersad Jamali** - M.A. Graduate, School of International Relations, Ministry of Foreign Affairs of the Islamic Republic of Iran, Tehran, Iran.
- Sobhan Sayyaran** - Ph.D. Candidate in International Relations, Department of Comparative Political Science, Patrice Lumumba Peoples' Friendship University of Russia (RUDN University), Tehran, Iran.

Corresponding Author Email Address: mersadjamali@ut.ac.ir

Introduction

The contemporary international system is undergoing a profound geopolitical transformation marked by the gradual decline of U.S.-led unipolarity and the emergence of an increasingly complex multipolar order. This structural shift presents a significant foreign policy challenge for traditional American security partners, particularly Saudi Arabia. The Kingdom must simultaneously preserve its long-standing security relationship with Washington while expanding strategic economic, technological, and developmental partnerships with rising Eastern powers, most notably China and Russia.

Article type: Original Research

How to cite this article: Jamali, M. & Sayyaran, S. (2026). Saudi Arabia's Multilateralism in an Era of Geopolitical Transition: Redefining Strategic Balancing with Global Powers. *Strategic Studies Quarterly*, 28(4)201-234. Doi:10.22034/ssq.2026.559211.4332.

In response to these changing international dynamics, Saudi Arabia has adopted a foreign policy approach that can be characterized as pragmatic multilateralism. This strategy does not entail abandoning existing alliances nor pursuing a risky geopolitical realignment. Rather, it is based on the principle of positive balancing, through which Riyadh seeks to diversify its external partnerships, maximize strategic flexibility, and safeguard its national interests in an increasingly competitive international environment.

Methodology

This study employs a qualitative research design and adopts an explanatory-analytical methodology. It is based on an intensive single-case study focusing on the transformation of Saudi foreign policy during a critical period of regional and global change. The theoretical framework combines insights from neoclassical realism and complex interdependence theory in order to explain both the origins and the implementation of Saudi Arabia's evolving foreign policy strategy.

Neoclassical realism offers a macro-level explanation for the Kingdom's strategic adjustment by linking systemic pressures—particularly the transition toward multipolarity—with domestic intervening variables such as leadership perceptions of threats, opportunities, and national priorities. Complex interdependence theory provides a complementary micro-level perspective by explaining how this strategy is implemented in practice through multiple and differentiated channels of international engagement.

Data collection was conducted through a systematic content analysis of authoritative and publicly accessible sources, including official government documents and decrees, key foreign policy speeches by senior political leaders, aggregated international trade and investment statistics, and detailed reports produced by reputable international organizations and policy think tanks. The analysis employs an evidence-based approach, comparing observed empirical patterns—most notably the

simultaneous evolution of Saudi Arabia's security relations with Western powers and its expanding economic engagement with Eastern actors—with the distinct causal expectations generated by the study's integrated theoretical framework.

Findings and Discussion

The findings provide strong support for the argument that Saudi Arabia's contemporary foreign policy is the product of a dynamic interaction between systemic pressures and domestic imperatives. At the systemic level, this transformation has been shaped by perceptions of declining direct U.S. involvement and the broader transition toward an increasingly multipolar international order. At the domestic level, it has been driven by the imperative of economic diversification and comprehensive national transformation, as embodied in the Kingdom's development vision, together with the leadership's strategic assessment of the requirements of national security, survival, and long-term development.

A key finding of the study is that Saudi Arabia has successfully managed potentially competing external relationships through a process of agenda categorization. This allows Riyadh to separate different areas of foreign policy engagement and assign them to distinct international partners. Security and defense cooperation remain primarily anchored in the strategic relationship with the United States, while economic modernization, technological development, and infrastructure expansion increasingly involve cooperation with China and, to a lesser extent, Russia.

In its relations with the United States, Saudi Arabia has gradually moved beyond the traditional "oil-for-security" framework. The bilateral relationship has evolved into a more transactional and interest-based partnership characterized by negotiation and mutual benefit. Riyadh's expanding ties with Eastern powers provide additional diplomatic leverage in its dealings with Washington, enabling the Kingdom to secure advanced military capabilities, political support, and continued security

commitments while maintaining a greater degree of strategic autonomy.

Saudi Arabia's engagement with China and Russia follows a different but complementary logic. Relations with China are primarily shaped by economic considerations linked to the Kingdom's long-term development objectives. Chinese involvement is particularly evident in infrastructure projects, technology transfer, and investment in non-oil sectors. By contrast, cooperation with Russia is concentrated in the energy domain, especially within the framework of OPEC Plus, where coordination has played a crucial role in stabilizing global oil markets and supporting Saudi economic planning.

Importantly, Saudi Arabia has carefully managed these eastern partnerships according to the principles of cooperation without security alignment and engagement without strategic dependence. Taken together, the findings demonstrate that the Kingdom's adopted strategy reflects a successful structural shift away from the historical model of exclusive dependence on a single superpower and toward a position characterized by greater strategic autonomy and enhanced operational flexibility within an increasingly multipolar international order.

Conclusion

This study argues that Saudi Arabia's evolving foreign policy represents a structural and development-oriented strategy best described as flexible balancing. Through the successful implementation of pragmatic multilateralism, the Kingdom has fundamentally redefined its position within the international system.

Saudi Arabia has transformed its traditional relationship with the United States from a predominantly hierarchical security arrangement into a more balanced partnership based on clearly defined mutual interests. At the same time, it has strategically utilized the economic, technological, and energy opportunities offered by China and Russia to advance its national development objectives and enhance its diplomatic influence.

The cumulative effect of this strategy has been a significant increase

in Saudi Arabia's strategic autonomy and international maneuverability. Rather than functioning as a dependent actor within a U.S.-dominated order, the Kingdom has emerged as an increasingly independent middle power capable of engaging multiple major powers simultaneously while preserving freedom of action. Consequently, the study confirms its central hypothesis that Saudi Arabia's dual-track strategy has enabled it to navigate geopolitical transition successfully and position itself as a key balancing actor within the emerging multipolar international system.

Keywords: *Pragmatic Multilateralism; Positive Balancing; Neoclassical Realism; Complex Interdependence; Saudi Arabia.*

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

This study was approved by the Ethics Committee of Research Institute for Security and Development Studies (ISDS), Tehran, Iran.

Authors' Contributions

All authors equally contributed to preparing this article.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Funding Sources

This research received no external funding.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۲۱

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۱۱/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۲/۲۲

فصلنامه مطالعات راهبردی

شاپای چاپی: ۰۲۲۷-۱۷۳۵ | شاپای الکترونیکی: ۰۲۹۸-۹۱۰۰-X

Quarterly.risstudies.org

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه مطالعات
امنیت و پیشرفت

I.S.D.S

چندجانبه‌گرایی عربستان در دوران گذار ژئوپلیتیک و بازتعریف موازنه استراتژیک با قدرت‌های جهانی

۱. مرصاد جمالی، نویسنده مسئول، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد دانشکده روابط بین‌الملل دانشکده وزارت امور خارجه، تهران، ایران.
۲. سبحان سیاران، دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه دوستی ملل روسیه، گروه علوم سیاسی تطبیقی، مسکو، روسیه.

رایانامه نویسنده مسئول: mersadjamali@ut.ac.ir

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تبیین سازوکارهای «چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه» در سیاست خارجی عربستان سعودی، به بررسی نحوه تداوم اتحاد امنیتی- راهبردی این کشور با ایالات متحده در کنار گسترش و تعمیق همکاری‌های اقتصادی با چین و روسیه در بستر ظهور نظم کثرت‌گرا می‌پردازد. چارچوب نظری پژوهش تلفیقی از واقع‌گرایی نئوکلاسیک برای تبیین چرایی و زمینه‌های ساختاری این راهبرد و نظریه وابستگی متقابل پیچیده برای بیان چگونگی و سازوکارهای اجرایی آن است. همچنین روش پژوهش کیفی (تبیینی- تحلیلی) و مبتنی بر مطالعه موردی عربستان سعودی در دوره ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ است. در این چارچوب، پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش محوری است که سیاست خارجی عربستان سعودی در بستر گذار ژئوپلیتیک نظام بین‌الملل چگونه و از رهگذر تعامل چه متغیرهای سیستمی و داخلی به سمت اتخاذ راهبرد چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه سوق یافته است؟ فرضیه اصلی پژوهش این

نوع مقاله: پژوهشی اصل

نحوه استناد به این مقاله: جملاؤ، مرصاد و س اران، سبحان (۱۴۰۴). چندجانبه‌گرایی عربستان: در دوران گذار ژئوپلیتیک و بازتعریف موازنه استراتژیک با قدرت‌های جهانی. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۸ (۴)، ۲۰۱-۲۳۴.

DOI: 10.22034/ssq.2026.559211.4332

است که چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه عربستان، سازوکاری برای حفظ اتحاد سنتی با آمریکا و هم‌زمان توسعه روابط اقتصادی با شرق از طریق موازنه‌گرایی مثبت بوده است؛ به‌گونه‌ای که نه منجر به واگرایی از غرب شده و نه وابستگی جدیدی به شرق ایجاد کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که ریاض با بهره‌گیری از چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه، توانسته است اتحاد امنیتی خود با واشینگتن را از الگوی سنتی نفت در برابر امنیت به یک شراکت متوازن مبتنی بر منافع متقابل تبدیل کند و هم‌زمان با جذب سرمایه و فناوری از شرق، مسیر استقلال استراتژیک خود را هموار سازد. در نتیجه، عربستان سعودی از یک متحد تابع به یک قدرت میان‌رده‌ی فعال و موازنه‌گر در نظم چندقطبی در حال ظهور بدل شده است.

واژگان کلیدی: چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه، موازنه‌گرایی مثبت، واقع‌گرایی نئوکلاسیک، وابستگی متقابل پیچیده، عربستان سعودی

مقدمه

نظام بین‌الملل در دهه‌های اخیر در حال گذار از نظم تک‌قطبی تحت رهبری ایالات متحده به سوی ساختاری چندقطبی است که در آن توزیع قدرت میان بازیگران بزرگ جهانی دگرگون شده است. این دگردیسی ساختاری، کشورهایی مانند عربستان سعودی را که جایگاه خود را در چارچوب اتحادهای سنتی با آمریکا تعریف می‌کردند، در برابر چالشی بنیادین در سیاست خارجی قرار داده است: چگونه می‌توان اتحاد امنیتی دیرینه با واشینگتن را حفظ کرد، در حالی که نیازهای توسعه‌ای و اقتصادی کشور ایجاب می‌کند روابط راهبردی جدیدی با قدرت‌های شرقی همچون چین و روسیه شکل بگیرد؟

در پاسخ به این چالش، رهبری جدید عربستان، به‌ویژه در دوره محمدبن سلمان، سیاستی نوین را اتخاذ کرده است که می‌توان آن را «چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه»^۱ نامید؛ راهبردی که بر پایه منطق «موازنه‌گرایی مثبت»^۲ بنا شده است. این الگو به

1. Pragmatic Multilateralism

2. Positive Balancing

جای گسست از اتحادهای سنتی یا ورود به ائتلاف‌های متقابل، بر تنظیم مجدد هندسه روابط قدرت تأکید دارد. بدین معنا که عربستان در عین حفظ روابط امنیتی و نظامی با آمریکا، همکاری‌های اقتصادی و فناورانه خود با چین و روسیه را نیز به طور هدفمند گسترش داده است.

در سال‌های اخیر، سیاست خارجی عربستان سعودی در بستر تحولات ژئوپلیتیک نظام بین‌الملل دستخوش تغییرات معناداری شده است. گذار تدریجی از نظم تک قطبی به سوی نظامی پیچیده‌تر و چندقطبی، همراه با تشدید رقابت قدرت‌های بزرگ و تحول در الگوهای کنشگری منطقه‌ای، زمینه‌ساز بازتعریف اولویت‌ها و راهبردهای سیاست خارجی این کشور شده است. در چنین شرایطی، عربستان سعودی کوشیده است با اتخاذ رویکردی منعطف و چندلایه، ضمن حفظ اتحاد راهبردی و امنیتی خود با ایالات متحده، روابط اقتصادی و سیاسی خود را با قدرت‌های نوظهوری همچون چین و روسیه گسترش دهد. این رویکرد که می‌توان از آن با عنوان «چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه» یاد کرد، تلاشی آگاهانه برای بهره‌برداری هم‌زمان از فرصت‌های ناشی از رقابت قدرت‌های بزرگ و مدیریت محدودیت‌های ساختاری نظام بین‌الملل به شمار می‌آید.

بر این اساس، پرسش محوری پژوهش حاضر آن است که سیاست خارجی عربستان سعودی در بستر گذار ژئوپلیتیک نظام بین‌الملل، تحت تأثیر تعامل چه متغیرهای سیستمی و داخلی، به سمت اتخاذ راهبرد چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه سوق یافته است؟

در پاسخ به این پرسش، پژوهش بر این فرضیه استوار است که چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه عربستان سعودی در دوران گذار ژئوپلیتیک، سازوکاری برای حفظ اتحاد امنیتی با ایالات متحده و هم‌زمان توسعه روابط اقتصادی با چین و روسیه از طریق راهبرد موازنه‌گرایی مثبت بوده است؛ به گونه‌ای که این سیاست نه به واگرایی از غرب انجامیده و نه وابستگی جدیدی به شرق ایجاد کرده است. پژوهش حاضر می‌کوشد با بهره‌گیری از چارچوب نظری تلفیقی واقع‌گرایی نئوکلاسیک و نظریه وابستگی متقابل پیچیده، این فرضیه را مورد آزمون تحلیلی قرار داده و سازوکارهای شکل‌گیری و تداوم این الگوی سیاست خارجی را تبیین کند.

چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه عربستان، برخلاف الگوهای کلاسیک موازنه‌گرایی که مبتنی بر تقابل یا موازنه منفی‌اند، بر استفاده هم‌زمان از ظرفیت‌های متضاد قدرت‌های بزرگ برای حداکثرسازی منافع ملی استوار است. این راهبرد محصول دو دسته محرک کلیدی است: نخست، فشارهای سیستمی ناشی از کاهش تعهدات امنیتی ایالات متحده در خاورمیانه و ظهور قدرت‌های بزرگ رقیب (چین و روسیه) و دوم، محرک‌های داخلی شامل ضرورت تحول ساختاری اقتصاد عربستان، کاهش وابستگی به نفت و تحقق اهداف چشم‌انداز ۲۰۳۰.

بر اساس واقع‌گرایی نئوکلاسیک، سیاست خارجی عربستان نتیجه تعامل میان ساختار بین‌المللی (کاهش نقش آمریکا، چندقطبی شدن نظام) و متغیرهای داخلی (نیاز به تحول اقتصادی و ادراک رهبران از بقا و توسعه) است. در عین حال، نظریه وابستگی متقابل پیچیده تبیین می‌کند که چگونه عربستان بدون آن‌که در تضاد راهبردی میان آن‌ها گرفتار شود از طریق تفکیک دستورکارهای امنیتی و اقتصادی توانسته است به صورت هم‌زمان در دو مدار غربی و شرقی تعامل کند. براساس الگوی مفهومی پژوهش، فشارهای ناشی از سطح سیستمی نظام بین‌الملل از طریق متغیرهای داخلی و ادراکی رهبران سعودی فیلتر شده و به اتخاذ راهبرد چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه منجر می‌شود. این الگو با تلفیق واقع‌گرایی نئوکلاسیک و نظریه وابستگی متقابل پیچیده نشان می‌دهد که چگونه عربستان سعودی توانسته است هم‌زمان اتحاد امنیتی خود با ایالات متحده را حفظ کرده و روابط اقتصادی خود با چین و روسیه را توسعه دهد.

از لحاظ روش‌شناسی، پژوهش با رویکرد کیفی تبیینی - تحلیلی و بر اساس مطالعه موردی عربستان سعودی در فاصله‌ی ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ انجام شده است. داده‌ها از تحلیل محتوای اسناد رسمی، بیانیه‌های سیاست خارجی و گزارش‌های نهادهای بین‌المللی گردآوری و با استدلال نظری تطبیق یافته‌اند. یافته‌های مقدماتی دلالت بر این دارد که «موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر» عربستان نه واکنشی مقطعی، بلکه یک استراتژی ساختاری برای گذار از وابستگی انحصاری به خودمختاری نسبی در عصر چندقطبی است؛ الگویی که می‌تواند نمونه‌ای از ظهور قدرت‌های میان‌رده در نظم جهانی جدید قلمداد شود.

الف) پیشینه پژوهش

پژوهش‌های پیشین در حوزه سیاست خارجی عربستان سعودی عمدتاً بر دو محور اصلی تمرکز داشته‌اند: نخست، بررسی واگرایی در روابط سنتی ریاض با ایالات متحده که اغلب به کاهش تعهدات امنیتی آمریکا و اختلافات منطقه‌ای مانند جنگ یمن یا توافق هسته‌ای با ایران اشاره می‌کنند، دوم، مطالعاتی که بر تحولات اقتصادی داخلی عربستان، به ویژه چشم‌انداز ۲۰۳۰ تأکید دارند و تنوع‌بخشی اقتصادی را به عنوان ابزاری برای کاهش وابستگی به نفت توصیف می‌کنند، اما کمتر به پیوند این عوامل با استراتژی‌های خارجی می‌پردازند. با این حال، این پژوهش‌ها اغلب خلأیی در توضیح مکانیزم‌های چندجانبه‌گرایی دارند که چگونه ریاض اتحاد امنیتی با آمریکا را بدون گسست کامل حفظ کرده در حالی که روابط اقتصادی با چین و روسیه را تعمیق می‌بخشد.

برای مثال، رجب اوغلو (۲۰۲۳) در کتاب خود بر استراتژی هجینگ^۱ عربستان پس از جنگ سرد تمرکز دارد و نشان می‌دهد که ریاض با هراس از گسست روابط با آمریکا، روابط اقتصادی، سیاسی و امنیتی با چین و روسیه را گسترش داده است. این مطالعه با بررسی تجارت عربستان-چین (بیش از ۷۳ میلیارد دلار در ۲۰۱۹) و علاقه به سیستم‌های دفاعی روسی مانند S-400، استدلال می‌کند که هجینگ، وابستگی به آمریکا را بدون آسیب به چتر امنیتی آن کاهش می‌دهد، اما کمتر به نقش چشم‌انداز ۲۰۳۰ به عنوان محرک داخلی می‌پردازد. به طور مشابه، لاتمار (۲۰۲۵) عربستان را به عنوان یک قدرت میانی توصیف می‌کنند که از دیپلماسی نیچه‌ای (مانند میانجی‌گری در یمن، سودان و اوکراین) برای افزایش نفوذ جهانی استفاده می‌کند. آن‌ها تأکید دارند که این استراتژی با چشم‌انداز ۲۰۳۰ هماهنگ است و روابط چندجانبه با قدرت‌های بزرگ را برای ثبات منطقه‌ای و جذب سرمایه تسهیل می‌کند، اما تحلیل سیستمی چندقطبی را کمتر بررسی می‌کنند.

ال تیممی (۲۰۲۵) بر روابط عربستان-چین تمرکز دارد و با تمرکز بر سرمایه‌گذاری

۱. (hedging): این اصطلاح از حوزه اقتصاد به روابط بین‌الملل وارد شده و به معنای اتخاذ رویکردی برای کاهش ریسک‌ها و عدم قطعیت‌ها بدون تعهد کامل به یک طرف است.

چینی در بخش‌های خودرو، فلزات و نیمه‌رساناها که تجارت دوجانبه به بیش از ۱۰۷ میلیارد دلار در ۲۰۲۳ رسیده، استدلال می‌کند که ریاض روابط اقتصادی با چین را برای گسترش سبب شرکای بین‌المللی استفاده می‌کند، در حالی که مقوله امنیت را از آمریکا تأمین می‌کند، اما چالش‌هایی مانند فشارهای آمریکایی بر فناوری‌های حساس (مانند هواوی) را برجسته می‌سازد.

چنگیز (۲۰۲۰) سیاست خارجی عربستان را در جهان چندقطبی تحلیل می‌کند و استدلال می‌کند که ریاض با ادراک کاهش تعهدات آمریکا، به تنوع‌بخشی شراکت‌ها از جمله همکاری با روسیه در اوپک پلاس برای ثبات قیمت نفت روی آورده است. این مطالعه نقش رهبری سعودی در درک فرصت‌های سیستمی را برجسته می‌سازد. هویدین (۲۰۲۴) بر هجینگ در خاورمیانه تمرکز دارد و استنباط می‌کند که عربستان با گسترش روابط با قدرت‌های نوظهور، بدون انتخاب اردوگاه خاص، استقلال استراتژیک خود را افزایش داده است. فولتون (۲۰۱۸) نیز روابط چین با کشورهای حاشیه خلیج فارس را بررسی می‌کند و تأکید دارد که عربستان از ابتکار کمربند و جاده برای جذب سرمایه استفاده می‌کند و این همکاری‌ها اتحاد با آمریکا را تکمیل می‌کنند نه آنکه جایگزین شود. نقاط قوت این پژوهش‌ها در توصیف تغییرات ژئوپلیتیک و اقتصادی است، اما ضعف اصلی‌شان توجه نکردن کافی به نقش چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه در هندسه‌سازی مجدد اتحادها بدون گسست است.

طبق تحلیل فلین و الدامر (۲۰۲۴)، سرمایه‌گذاری‌های راهبردی صندوق ثروت ملی در بازارهای هند، چین، روسیه و ایالات متحده، نه تنها با هدف سودآوری اقتصادی، بلکه با هدف ایجاد وابستگی متقابل استراتژیک و موازنه‌گرایی مثبت صورت می‌گیرد. در واقع، ریاض از طریق صندوق سرمایه‌گذاری عمومی، فشارهای ناشی از ضرورت تنوع‌بخشی به اقتصاد (داخلی) و تغییر در نظم قطبی (بین‌المللی) را به ابزاری برای قدرت‌افزایی تبدیل کرده است. این نهاد با تسهیل انتقال فناوری از شرق و حفظ پیوندهای سرمایه‌ای با غرب، فضای مانور دیپلماتیک عربستان را در دوران گذار ژئوپلیتیک گسترش داده و مانع از وابستگی تک‌بعدی به یک قطب قدرت شده است (Flynn & Aldamer, 2024).

در سطح محرک‌های داخلی، برخی پژوهش‌ها بر اصلاحات محمدبن سلمان و تأثیر

آن بر سیاست خارجی تأکید دارند. برزگر و همکاران (۲۰۱۹)، در مطالعه «کنکارکردهای وهابیسیم و تعمیق شکاف بن سلمان با وهابیون عربستان سعودی»، استدلال می‌کنند که تحولات داخلی عربستان سعودی با هدف کاهش نفوذ نهادهای سنتی و مذهبی، منجر به یک شکاف ساختاری میان رهبری سیاسی و علمای محافظه‌کار وهابی شده است. این روند نهادی‌زدایی از وهابیت، امکان عملیاتی‌شدن پروژه‌های کلان ملی نظیر چشم‌انداز ۲۰۳۰ و تسهیل اتخاذ یک سیاست خارجی عمل‌گرایانه و موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر را فراهم آورده است.

اختیاری امیری و کلهری (۱۴۰۳)، در پژوهش خود با بهره‌گیری از چارچوب نظری واقع‌گرایی نئوکلاسیک، به واکاوی تغییرات اخیر در سیاست خارجی عربستان سعودی پرداخته‌اند. آن‌ها استدلال می‌کنند که تحلیل رفتار راهبردی ریاض بدون در نظر گرفتن متغیرهای میانجی در سطح واحد ناقص خواهد بود؛ چراکه نخبگان حاکم بر عربستان تحت تأثیر ضرورت‌های داخلی سند چشم‌انداز ۲۰۳۰، فشارهای ساختاری نظام بین‌الملل را به سمت تنش‌زدایی و موازنه‌گرایی هدایت کرده‌اند. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که در مدل واقع‌گرایی نئوکلاسیک، اولویت‌های توسعه اقتصادی و ادراک نخبگان از بقای نظام، به عنوان فیلتری عمل می‌کند که باعث ترجمان تهدیدهای محیطی به فرصت‌های دیپلماتیک و بازسازی روابط با کنشگرانی نظیر ایران شده است.

ب) چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش ترکیبی است و از دو ستون اصلی تشکیل شده: واقع‌گرایی نئوکلاسیک برای توضیح چرایی (علل بنیادین) و وابستگی متقابل پیچیده برای توضیح چگونگی (مکانیزم‌های اجرایی). واقع‌گرایی نئوکلاسیک بر اتصال ساختار سیستمی (چندقطبی‌شدن، کاهش تعهد آمریکا) به ویژه متغیرهای داخلی (چشم‌انداز ۲۰۳۰، ادراک رهبری برای بقا و توسعه) تمرکز دارد و توضیح می‌دهد که چگونه این عوامل به موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر منجر می‌شوند. چارچوب وابستگی متقابل پیچیده بر جدایی دستورکارها (امنیتی با آمریکا، اقتصادی با چین/روسیه)، کاهش اهمیت نیروی نظامی و نقش بازیگران فراملی (مانند صندوق‌های سرمایه‌گذاری) تأکید دارد و نشان می‌دهد

که بسط مفهوم جدایی دستوری موفق‌کارآمدی موازنه را در تفکیک امنیت از اقتصاد تضمین می‌کند و این روابط چندمسیره، قابلیت استقلال عمل عربستان را افزایش می‌دهد. تلفیق این دو نظریه مفهوم موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر را ایجاد می‌کند. براساس تلفیق واقع‌گرایی نئوکلاسیک و نظریه وابستگی متقابل پیچیده، الگوی مفهومی پژوهش حاضر بر سه سطح تحلیلی استوار است:

• سطح سیستمی (متغیر مستقل): گذار نظام بین‌الملل به چندقطبی، کاهش تعهدات امنیتی آمریکا و ظهور چین و روسیه.

• سطح داخلی (متغیر میانجی): ادراک نخبگان حاکم سعودی، الزامات چشم‌انداز ۲۰۳۰، نیاز به تنوع‌بخشی اقتصاد و ملاحظات ثبات رژیم سیاسی.

• سطح کنشی (متغیر وابسته): اتخاذ راهبرد چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه و موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر در سیاست خارجی.

در پژوهش حاضر، برای عبور از بن‌بست تقلیل‌گرایی در واقع‌گرایی کلاسیک که عمدتاً بر رفتارهای بیرونی متمرکز است، از چارچوب واقع‌گرایی نئوکلاسیک بهره گرفته شده است. در این مدل، برخلاف رویکردهای سنتی، فشارهای ساختاری نظام بین‌الملل (متغیر مستقل) به طور مستقیم به خروجی سیاست خارجی منجر نمی‌شوند، بلکه این فشارها از فیلتر متغیرهای میانجی در سطح واحد عبور می‌کنند. این متغیرهای میانجی شامل ادراک نخبگان تصمیم‌گیر و نیازهای نهادی و اقتصادی داخلی هستند. به عبارت دیگر، نخبگان سعودی با ارزیابی جایگاه ملی خود و با نگاه به ضرورت‌های بقای اقتصادی، فشارهای ناشی از گذار ژئوپلیتیک را به راهبرد چندجانبه‌گرایی ترجمه می‌کنند (Flynn & Aldamer, 2024). این رویکرد اجازه می‌دهد تا نقش اراده داخلی و استراتژی‌های ملی در شکل‌دهی به توازن قدرت به خوبی تبیین شود. در این چارچوب، فشارهای ساختاری نظام بین‌الملل از طریق متغیرهای ادراکی و نهادی داخلی فیلتر شده و به شکل‌گیری الگوی رفتاری خاصی در سیاست خارجی عربستان منجر می‌شود که سازوکار اجرایی آن از طریق وابستگی متقابل پیچیده با قدرت‌های بزرگ تحقق می‌یابد.

1. Successful Agenda Decoupling

2. Unit-level Intervening Variables

ج) روش پژوهش

رویکرد پژوهش حاضر متکی بر روش کیفی است و برای تفسیر معنا، شناسایی مکانیزم‌های پنهان و درک انگیزه‌های ریاض مناسب است. روش اصلی تبیینی - تحلیلی مبتنی بر مطالعه موردی عربستان سعودی از ۲۰۱۴ به بعد (دوره گذار ژئوپلیتیک) است که داده‌ها از طریق لنزهای نظری فیلتر می‌شوند تا روابط علی بین فشار سیستمی، الزامات داخلی و خروجی چندجانبه‌گرایی مشخص شود. گردآوری داده‌ها بر تحلیل محتوای اسناد رسمی (بیانیه‌های دولتی، چشم‌انداز ۲۰۳۰، سخنرانی‌های مقامات)، گزارش‌های نهادی معتبر، IMF و متون دیپلماتیک تمرکز دارد. ابزار تحلیل استدلال مبتنی بر شواهد است، که شواهد عملی (مانند تجارت با چین در مقابل سرمایه‌گذاری‌های آمریکا) را با پیش‌بینی‌های نظری تطبیق می‌دهد. واحد تحلیل دولت عربستان (سطح واحد) و نظام بین‌الملل (سطح سیستم) است.

د) تحلیل مبتنی بر واقع‌گرایی نئوکلاسیک

۱. آمریکا

پایان جنگ سرد، تغییر دینامیک‌های جهانی و منطقه‌ای، از جمله ظهور تهدیدات جدید و کاهش نگرانی‌های مشترک ایدئولوژیک، روابط استراتژیک بین عربستان سعودی و ایالات متحده را با چالش‌های نوینی مواجه ساخت. در چارچوب واقع‌گرایی نئوکلاسیک، اتحاد با آمریکا به عنوان پاسخ به فشار سیستمی حفظ و تحکیم می‌شود، اما با تأثیر متغیرهای داخلی (توسعه‌گرایی ۲۰۳۰)، از اتحاد عمیق به شراکت ضروری مبتنی بر منافع متقابل تغییر می‌کند. به این ترتیب، هندسه‌سازی مجدد به معنای حفظ روابط امنیتی در سطح اعتماد بالا اما کاهش به تضمین حداقلی است که تعهدات سیاسی محدودتر را شامل می‌شود (Al-Khathlan, 2023). رهبری سعودی وضعیت را به عنوان فرصت برای افزایش خودمختاری درک کرده و از اهرم‌های شرقی (چین/روسیه) برای کسب امتیازات از آمریکا (مانند فروش تسلیحات پیشرفته‌تر و در ابعاد بسیار بالاتر از گذشته) بدون گسست کامل روابط از هیچ‌یک از طرفین استفاده می‌کند. آمار زیر به وضوح نشان می‌دهد که صادرات تسلیحات

آمریکا به عربستان سعودی، به ویژه پس از سال ۲۰۱۳/۲۰۱۴، وارد یک مسیر تصاعدی شدید شده است و به بالاترین حد خود در سال ۲۰۱۷ رسید. این افزایش چشمگیر با تحولات ژئوپلیتیکی منطقه‌ای، از جمله درگیری‌های منطقه خاورمیانه و تقویت روابط استراتژیک بین دو کشور مرتبط است.

تحولات در سیاست خارجی عربستان سعودی، به ویژه پس از سال ۲۰۱۴، منعکس‌کننده تغییر در واحدهای تصمیم‌گیری و تمایل به اتخاذ راهکارهای غیرمعارف در قبال چالش‌های منطقه‌ای است (Lima, 2023). این رویکرد جدید که نشان‌دهنده خروج از سیاست‌های محتاطانه و تدافعی گذشته است، معطوف به افزایش نفوذ و امنیت عربستان سعودی در پرتویک محیط منطقه‌ای متلاطم است که شرکت در جنگ علیه یمن از مهم‌ترین مصادیق آن است (Al-Khathlan, 2023). تغییر پارادایم حاضر که اغلب تحت عنوان دکترین سلمان شناخته می‌شود، به دنبال احیای نقش بین‌المللی این کشور و حفظ منافع اصلی آن در خاورمیانه است و تحول از قدرت نرم سنتی به سوی استفاده از قدرت سخت، به ویژه در مواجهه با ایران، در طول این دوره مشهود است (Asiri, 2016).

سیاست خارجی عربستان در دهه ۲۰۱۰ به وضوح خصلتی تهاجمی و مداخله‌گرایانه به خود گرفت. این رویکرد که در قالب دکترین سلمان به اوج رسید، با هدف سدبندی در برابر نفوذ منطقه‌ای ایران و جلوگیری از تغییر موازنه قوا صورت گرفت. شواهدی همچون تشکیل ائتلاف نظامی در جنگ یمن (۲۰۱۵)، حمایت گسترده از مخالفان دولت مرکزی در بحران سوریه و محاصره همه‌جانبه قطر (۲۰۱۷)، مصادیق بارز گذار ریاض از موازنه محافظه‌کارانه به سمت رئالیسم تهاجمی برای تثبیت هژمونی منطقه‌ای است (Chaziza & Lutmar, 2025). این سیاست خارجی تهاجمی‌تر که از زمان پادشاهی سلمان و به ویژه با قدرت‌گیری محمدبن سلمان آغاز شد، با حمایت دولت ترامپ و مواضع ضدایرانی او تقویت شد، با تغییرات در روابط ایالات متحده و کاهش وابستگی آن به نفت خاورمیانه به دلیل کشف انرژی شیل همزمان شد. دگرگونی در محیط انرژی جهانی، به ریاض این درک را القا کرد که حمایت بی‌قید و شرط واشنگتن دیگر تضمین‌شده نیست و نیازمند بازنگری در استراتژی‌های منطقه‌ای خود است (Richter, 2020).

روند یادشده، عربستان سعودی را به سمت تنوع بخشی در روابط خارجی، به ویژه با قدرت‌هایی مانند چین و روسیه سوق داد تا بدین طریق از وابستگی صرف به ایالات متحده کاسته و منافع ملی خود را در چارچوب یک نظم جهانی چندقطبی تأمین نماید (Cypkova, 2022). تنوع بخشی در سیاست خارجی عربستان سعودی، شامل اتخاذ سیاست‌های منطقه‌ای تهاجمی‌تر و فعال‌تر، مانند مداخله نظامی در یمن، با هدف تقویت نفوذ و اطمینان از بقای ساختار در سطح داخلی بوده است و در چارچوبی بquamحور انجام پذیرفته است (Clausen, 2019).

۲. روسیه

روسیه به عنوان نمادی از تغییر نظم بین‌المللی به سمت چندقطبی شدن، عامل افزایش عدم قطعیت تعهدات آمریکا است و دولت سعودی را به جستجوی شرکای جایگزین سوق می‌دهد. متغیرهای داخلی (نیاز به ثبات درآمد نفتی برای ۲۰۳۰) همکاری در اوپک پلاس را اولویت می‌دهد که به عنوان اهرم انرژی عمل کرده و استقلال در سیاست‌گذاری نفتی را تضمین می‌کند. در طول این دوره، روابط ریاض و مسکو شاهد تغییرات قابل توجهی بوده است که از یک سو، تحت تأثیر تحولات ژئوپلیتیکی منطقه‌ای و جهانی و از سوی دیگر، منافع اقتصادی و امنیتی متقابل قرار داشته است. این تغییرات، از همگرایی تاکتیکی تا همکاری‌های استراتژیک در حوزه‌هایی مانند انرژی و ثبات منطقه‌ای، دامنه‌ای وسیع را دربرمی‌گیرد و نشان‌دهنده تلاش هر دو کشور برای تنوع‌بخشیدن به ائتلاف‌های بین‌المللی خود است (Chaziza & Lutmar, 2025).

این رابطه که در ابتدا به عنوان یک رویکرد تاکتیکی از سوی عربستان سعودی تلقی می‌شد، به تدریج به سمت مشارکت استراتژیک بلندمدت‌تری سوق یافته است. تغییر استراتژی، ناشی از تمایل عربستان سعودی برای ایجاد موازنه در روابط خارجی خود و کاهش اتکای صرف به قدرت‌های غربی به ویژه ایالات متحده و همچنین در پی افزایش نفوذ جهانی روسیه بوده است (Cypkova, 2022). سفر ولیعهد سعودی پیش از نهایی شدن توافق هسته‌ای ایران در سال ۲۰۱۵، نشان‌دهنده تمایل هر دو کشور به گسترش روابط و اطمینان از عدم مغایرت هرگونه توافق با منافع ملی شان بود (Hussain, 2016). در این راستا، رهبری عربستان سعودی، روسیه را قدرتی با نفوذ جهانی می‌داند

که می‌تواند در پیشبرد منافع ریاض در دنیای در حال تغییر مؤثر باشد (Сурков, 2022). این ارزیابی راهبردی، به ریاض اجازه می‌دهد تا در یک جهان چندقطبی، گزینه‌های خود را برای همسویی‌های بین‌المللی مدیریت کند (Mansour & Ahmed, 2024). این رویکرد که در بحبوحه تحول نظام بین‌الملل به سوی چندجانبه‌گرایی نمود یافته، نشانگر سیاست خارجی منعطف عربستان در برابر قدرت‌های بزرگ نظیر ایالات متحده، چین و روسیه است. این مدل از سیاست‌ورزی، تحت تأثیر تغییر در ساختار تصمیم‌گیری داخلی و ظهور چهره‌هایی چون محمدبن سلمان، به سمت راه‌حل‌های ناهمگون و پراگماتیک در قبال مسائل منطقه‌ای نظیر یمن و سوریه متمایل شده است. تمایل به راه‌حل‌های غیرمتعارف، اگرچه در مورد یمن به وضوح مشهود بود، اما در قبال سوریه پیچیدگی‌های بیشتری داشت و نشان‌دهنده تغییر واحد تصمیم‌گیری در رژیم سعودی است. این امر به ریاض اجازه داده است تا سیاست خارجی خود را به شکل مستقل‌تری پیش ببرد، به طوری که در برخی موارد، تصمیمات آن در تضاد با منافع سنتی متحدان غربی‌اش قرار گرفته است. این تحولات، به ویژه در مورد رویکرد عربستان نسبت به روسیه، به طور فزاینده‌ای بر تمایل ریاض برای کاهش اتکا به واشنگتن و دنبال کردن سیاست خارجی مستقل‌تر در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا تأکید دارد. تغییر در سیاست خارجی عربستان سعودی، که پس از روی کار آمدن محمدبن سلمان به عنوان ولیعهد شتاب بیشتری گرفت، با هدف تنوع‌بخشی به شرکای استراتژیک و آمادگی برای کاهش احتمالی حضور آمریکا در خاورمیانه صورت پذیرفته است (Сурков, 2022).

استراتژی جدید ریاض که با سیاست‌های قدرت طلبانه و جاه طلبانه محمدبن سلمان در راستای حداکثرسازی قدرت منطقه‌ای و بین‌المللی عربستان سعودی همسو است، نشان‌دهنده یک تغییر از رئالیسم دفاعی به رئالیسم تهاجمی در دکترین سیاست خارجی این کشور است (Abdullah et al., 2024). این سیاست، به ویژه در سایه چشم‌انداز ۲۰۳۰ و با هدف توسعه اقتصادی و تنوع‌بخشی به منابع درآمدی، عربستان را به سمت دیپلماسی اقتصادی سوق داده و نقش فعال‌تری در نهادهای چندجانبه مانند گروه ۲۰ و بریکس ایفا می‌کند. این گوناگونی در روابط با قدرت‌های جهانی، ریاض را قادر می‌سازد

تا در برابر فشارهای احتمالی از سوی یک قدرت خاص، منعطف‌تر عمل کند و از این طریق، استقلال عمل خود را در صحنه بین‌الملل افزایش دهد (al-Khathlan, 2023).

۳. چین

ظهور چین به عنوان قدرت اقتصادی رقیب آمریکا، فرصت سیستمی برای تنوع‌بخشی ایجاد کرده و با الزامات داخلی (سرمایه‌گذاری عظیم برای گذار اقتصادی ۲۰۳۰) همخوان است. رهبری سعودی، حضور چین را به عنوان تهدید وابستگی انحصاری و فرصت خودمختاری درک کرده و آن را به اهرم چانه‌زنی با آمریکا تبدیل کرده است که این امر به تداوم اتحاد بدون عمق وابستگی کمک می‌کند. روابط دوجانبه عربستان سعودی و چین با وجود رقابت فزاینده میان ایالات متحده و چین، تحت تأثیر واقع‌گرایی اقتصادی و راهبرد توازن محور عربستان سعودی، همچنان رو به گسترش است (Duan & Aldamer, 2022).

این توسعه روابط بر پایه منافع متقابل در حوزه‌های انرژی، تجارت و سرمایه‌گذاری شکل گرفته و به طور فزاینده‌ای ابعاد راهبردی نیز به خود می‌گیرد. رویکرد عربستان سعودی در قبال چین، نشان‌دهنده یک استراتژی چندوجهی برای افزایش استقلال راهبردی و کاهش وابستگی به یک قدرت منفرد است. این استراتژی، به عربستان سعودی اجازه می‌دهد تا ضمن بهره‌برداری از فرصت‌های اقتصادی و تکنولوژیکی ارائه شده توسط چین، از اهرم فشار خود در تعامل با ایالات متحده نیز استفاده نماید (Amal & Rahayu, 2024).

با این حال، حفظ تعادل میان این دو قدرت جهانی مستلزم دیپلماسی پیچیده و مدیریت دقیق انتظارات است. بر این اساس، تحلیل چگونگی تأثیر این پویایی‌ها بر دینامیک‌های منطقه‌ای خاورمیانه، به ویژه در پرتو نقش چین به عنوان میانجی در تنش‌زدایی میان عربستان سعودی و ایران، اهمیت فزاینده‌ای می‌یابد (Akbar et al., 2025). در این راستا، چین سیاست خارجی خود را به گونه‌ای تنظیم کرده است که با وجود منافعش در ایران، روابط خود با عربستان سعودی را نیز حفظ کند و این موضوع به خوبی در سفر شی جین‌پینگ به ریاض در سال ۲۰۱۶ و ارتقای روابط

به سطح مشارکت استراتژیک جامع مشاهده می‌شود (Andersen & Lons, 2020). این تعاملات نمایانگر تغییر جهت‌گیری چین از یک قدرت دوردست با نفوذ حاشیه‌ای به بزرگترین شریک تجاری در منطقه خلیج فارس است که منافع فزاینده‌ای با کشورهای این منطقه دارد (Clausen, 2019).

تحولات حاضر حاکی از یک تغییر پارادایم در سیاست خارجی چین است که از رویکرد صرفاً اقتصادی فراتر رفته و ابعاد سیاسی و امنیتی بیشتری را در بر می‌گیرد. با این حال، چین تلاش می‌کند تا این توسعه روابط را به گونه‌ای مدیریت کند که به طور مستقیم با منافع ایالات متحده در منطقه خلیج فارس در تضاد نباشد و به این منظور یک رویکرد پوششی استراتژیک را در پیش گرفته است (Fulton, 2020).

استراتژی «دوست همه و دشمن هیچ‌کس» چین، در عین حال، پایداری محدودی در منطقه‌ای با رقابت‌های شدید و امنیتی بالا مانند خاورمیانه دارد (Houghton, 2022). در نهایت این رویکرد، به دلیل تضاد منافع قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، می‌تواند با چالش‌های جدی مواجه شود. با این حال، گسترش سریع روابط عربستان و چین، نشان‌دهنده تغییر جهت‌گیری‌های استراتژیک در منطقه است که به طور فزاینده‌ای به سمت چندقطبی شدن نظام بین‌الملل سوق پیدا می‌کند. این تحولات بیانگر تمایل عربستان سعودی برای متنوع کردن روابط خارجی خود فراتر از ایالات متحده است، در حالی که چین نیز به دنبال تقویت جایگاه خود در خاورمیانه به عنوان یک شریک اقتصادی و استراتژیک کلیدی است. این کشور تلاش می‌کند تا با اجتناب از تحریک مستقیم ایالات متحده، نفوذ خود را در منطقه گسترش دهد و از تعهدات امنیتی آمریکا به عنوان یک چتر حمایتی برای ورود کم‌هزینه به خلیج فارس بهره‌برداری کند (Amal & Rahayu, 2024).

عربستان سعودی نیز به عنوان یک قدرت منطقه‌ای، از رقابت چین و آمریکا بهره‌برداری می‌کند تا منافع خود را به حداکثر برساند و در موقعیتی قرار گیرد که می‌تواند از رقابت بین دو قدرت بزرگ به سود خود استفاده کند. همچنین تردید سعودی‌ها در تعهد آمریکا به حفظ امنیت آن‌ها (ناشی از مواردی مانند حمایت نکردن آمریکا در جنگ یمن و اختلاف نظر درباره مذاکرات هسته‌ای ایران) منجر به اتخاذ سیاست نگاه به شرق و در راستای آن نزدیکی به چین و برقراری یک تعادل در روابط آن‌ها شد (حاتم‌وند و همکاران، ۱۴۰۴: ۲۸۵).

با این حال، فراروی گسترش روابط پکن و ریاض، چالش‌های ساختاری مهمی قرار دارد که مهم‌ترین آن‌ها، تداوم روابط راهبردی و نفوذ آمریکا در ساختار سیاسی و امنیتی عربستان سعودی است. علاوه بر این، عواملی همچون روابط اقتصادی و سیاسی چین با رقبای منطقه‌ای عربستان (مانند ایران) و وضعیت نامشخص مسلمانان اویغور نیز به‌طور بالقوه، سیاست خارجی پکن در قبال ریاض را تهدید می‌کند. این چالش‌ها منعکس‌کننده آن است که با وجود منافع اقتصادی متقابل، همچنان شراکت امنیتی سنتی عربستان و آمریکا، به‌عنوان یک متغیر مداخله‌گر، بر توانمندی پکن برای تعمیق کامل روابط با ریاض محدودیت ایجاد می‌کند (خوانساری و نورمحمدی، ۱۴۰۳: ۳۲۴).

۴. نقش صندوق سرمایه‌گذاری عمومی و سند چشم‌انداز ۲۰۳۰ به‌عنوان متغیر میانجی در

پیوند سطح داخلی و ساختاری

در چارچوب واقع‌گرایی نئوکلاسیک، سیاست خارجی ریاض صرفاً واکنشی به محیط پیرامونی نیست، بلکه محصول فرایند پیوند فشارهای بین‌المللی از طریق نهادهای داخلی است. در این میان، صندوق سرمایه‌گذاری عمومی نقش کلیدی را به‌عنوان متغیر میانجی ایفا می‌کند که لایه ملی (چشم‌انداز ۲۰۳۰) را به لایه ساختاری (نظم چندقطبی) پیوند می‌زند.

از یک سو در سطح داخلی، ضرورت بقای نظام پادشاهی و گذار از اقتصاد رانتی، نخبگان سعودی را ناگزیر به استفاده از این صندوق برای تنوع‌بخشی به منابع ثروت کرده است. از سوی دیگر در سطح ساختاری، جابه‌جایی قدرت از غرب به شرق، فرصت‌های جدیدی را پیش روی ریاض قرار داده است. در این پیوندگاه، صندوق از طریق دیپلماسی اقتصادی و سرمایه‌گذاری‌های کلان در تکنولوژی‌های پیشرفته چین و هم‌زمان با حفظ دارایی‌های راهبردی در غرب، به ابزاری برای موازنه‌گرایی مثبت تبدیل شده است (Flynn & Aldamer, 2024).

در واقع، نخبگان سعودی با استفاده از قدرت مالی این صندوق، وابستگی سنتی خود به چتر امنیتی آمریکا را با یک شبکه پیچیده از وابستگی متقابل اقتصادی با قدرت‌های

نوظهور متعادل کرده‌اند. این امر نشان می‌دهد که صندوق چگونه فشارهای ساختاری را به نفع استقلال راهبردی ملی هدایت می‌کند. (Dorosh & Tereshkevych, 2025)

محرک اصلی عربستان در بازتعریف پیوندهای اقتصادی، درونی‌سازی الزامات بقای ملی توسط نخبگان حاکم است. بر این اساس، صندوق سرمایه‌گذاری عمومی تنها یک کنش‌گر تجاری نیست، بلکه ابزاری است که فشارهای ساختاری (مانند ضرورت کاهش وابستگی به نفت در نظم درحال‌گذار) را به کنش‌های موازنه‌گرایانه تبدیل می‌کند. نخبگان سعودی با درک این واقعیت که تداوم نقش‌آفرینی در سطح بین‌المللی مستلزم موفقیت در پروژه‌های داخلی سند ۲۰۳۰ است، از قدرت مالی این صندوق برای ایجاد یک شبکه پیچیده از روابط اقتصادی با قدرت‌های نوظهور بهره گرفته‌اند. این رویکرد، در واقع پاسخی راهبردی برای تضمین ثبات و امنیت ملی از طریق تنوع‌بخشی به شرکای راهبردی و کاهش آسیب‌پذیری در برابر نوسانات سیاست خارجی قدرت‌های سنتی است (اختیاری امیری و کلهری، ۱۴۰۳).

۵) تحلیل مبتنی بر وابستگی متقابل پیچیده (CI)

۱. آمریکا

وابستگی متقابل میان عربستان سعودی و ایالات متحده، در بستر تاریخی نظم امنیتی خلیج فارس، مبتنی بر یک معادله‌ی نهادی- راهبردی شکل گرفته است که در آن امنیت رژیم و تداوم جریان باثبات انرژی، نقطه اتصال اصلی دو بازیگر محسوب می‌شود. این پیوند، اگرچه در سطح ظاهری به «نفت در برابر امنیت» تقلیل یافته، اما در واقع دارای ریشه‌های عمیق در ساختار اجتماعی- سیاسی دولت سعودی و معماری قدرت منطقه‌ای است.

اتحاد طولانی مدت ریاض و واشینگتن، در طول دهه‌ها، نه تنها موجب تقویت توان نظامی و بازدارندگی خارجی عربستان شده است، بلکه به شکل‌گیری یک الگوی وابستگی در تصمیم‌سازی امنیتی انجامیده، به‌گونه‌ای که بخش قابل توجهی از ظرفیت دفاعی و تکنولوژیک سعودی، در امتداد شبکه تسلیحاتی و مستشاری ایالات متحده تعریف شده است. از سوی دیگر، وابستگی ساختاری آمریکا به ثبات

جریان انرژی از خلیج فارس و نقش عربستان به عنوان تولیدکننده نوسان‌گیر در بازار جهانی نفت، سبب شده است که واشنگتن نیز در سطح سیاست‌گذاری کلان خود، جایگاه عربستان را به مثابه عنصری در معماری امنیتی خلیج فارس در نظر بگیرد، اما تغییر اولویت‌های سیاست خارجی ایالات متحده در دهه‌های اخیر - به ویژه چرخش راهبردی به سوی آسیا و همزمان کاهش نیاز انرژی ایالات متحده به نفت خلیج فارس - موجب تضعیف بخشی از پایه‌های سنتی این وابستگی متقابل شده است، به نحوی که ریاض با نوعی نااطمینانی راهبردی نسبت به پایداری تعهدات امنیتی واشینگتن مواجه شده است (Hussain, 2016: 68-81). در نتیجه، ساختار وابستگی متقابل در این رابطه از حالت یک‌سویه و سلسله‌مراتبی به الگوی مذاکره‌محور و امتیازمحور تغییر یافته است؛ به این معنا که عربستان تلاش می‌کند هزینه جایگزینی پذیری خود را برای آمریکا افزایش دهد و از طریق تنوع‌بخشی به شرکا موقعیت چانه‌زنی امنیتی خود را بازسازی کند، بدون آن‌که پیوندهای بنیادین خود با ایالات متحده را قطع نماید.

عربستان سعودی و ایالات متحده آمریکا از سال ۱۹۴۵ روابطی مبتنی بر وابستگی متقابل پیچیده داشته‌اند که شامل وابستگی اقتصادی، کانال‌های متعدد ارتباطی و منع استفاده از نیروی نظامی علیه یکدیگر است. این روابط بر پایه نفت، امنیت و تجارت استوار است. ایالات متحده بزرگ‌ترین واردکننده تسلیحات عربستان است و بیش از ۷۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ تسلیحات به عربستان فروخته است (Hussain, 2016: 93).

در مقابل، عربستان بزرگ‌ترین صادرکننده نفت به ایالات متحده است و نفت سعودی حدود ۱۰ درصد از واردات نفت آمریکا را تشکیل می‌دهد (Fulton, 2019: 102). علاوه بر روابط دولتی، کانال‌های متعددی مانند تجارت، سرمایه‌گذاری و مبادلات دانشگاهی وجود دارد. برای مثال، بیش از ۵۰ هزار دانشجوی سعودی در دانشگاه‌های آمریکا تحصیل می‌کنند. این وابستگی متقابل باعث شده است که عربستان در سیاست‌های منطقه‌ای مانند مقابله با ایران، با آمریکا همسو باشد، اما کاهش وابستگی آمریکا به نفت سعودی به دلیل تولید شیل، این روابط را پیچیده‌تر کرده است (Al-Aboodi & Adnan, 2023: 168).

۲. روسیه

رابطه عربستان و روسیه بر بستر بازار جهانی انرژی و مدیریت عرضه نفت شکل گرفته است، جایی که هماهنگی راهبردی میان ریاض و مسکو در قالب اوپک پلاس، به عنوان ابزار تثبیت قیمت جهانی نفت و کنترل نوسانات بازار عمل می‌کند. این همکاری، ماهیتی ابزاری و تاکتیکی دارد: دو کشور نه در سطح سیاسی و امنیتی متحدند و نه دارای پیوندهای ایدئولوژیک مشترک هستند، اما تقارن منافع انرژی، امکان شکل‌گیری وابستگی متقابل کاربردی را فراهم کرده است. در این چارچوب، روسیه برای عربستان یک شریک مکمل در مهندسی بازار نفت محسوب می‌شود، نه یک تکیه‌گاه امنیتی. در عین حال، حضور فعال روسیه در پرونده‌های سوریه، یمن و توازن منطقه‌ای سبب شده است که ریاض رویکردی محتاطانه اما محاسبه‌شده نسبت به مسکو اتخاذ کند، به گونه‌ای که هم از همکاری انرژی بهره‌بردار و هم از تبدیل این رابطه به وابستگی امنیتی جلوگیری کند (Hussain, 2016). این سطح از وابستگی متقابل، پایین‌تر از سطح ساختاری آمریکا و عمیق‌تر از سطح مقطعی شرکای اقتصادی ثانویه است و دقیقاً در همان سطحی قرار می‌گیرد که برای موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر ضروری است:

همکاری بدون ادغام ← نزدیکی بدون وابستگی ← تعامل بدون هم‌پیمانی

دو کشور از سال ۲۰۱۶ در چارچوب اوپک پلاس برای کنترل تولید نفت همکاری می‌کنند و این همکاری به تثبیت قیمت نفت کمک کرده است. روسیه اولین صادرکننده نفت به چین است و عربستان در همکاری با روسیه، بازارهای مشترک را مدیریت می‌کند (Fulton, 2020: 134). کانال‌های ارتباطی نیز شامل روابط دولتی و تجاری است، اما فاقد عمق روابط در مقایسه با آمریکا است. برای مثال، در بحران اوکراین - روسیه، عربستان موضع خنثی اتخاذ کرده و از فرصت کاهش صادرات روسیه برای افزایش سهم خود در بازار استفاده کرده است (Qurbanov, 2024: 38). با این حال، منع استفاده از نیروی نظامی و تمرکز بر منافع اقتصادی، منعکس‌کننده وابستگی متقابل متوسط است که مسائل ایدئولوژیک و ژئوپلیتیک مانند حمایت روسیه از ایران، این روابط را کمی محدود می‌کند (Hussain, 2016: 123).

۳. چین

در رابطه با چین، وابستگی متقابل بر محور انرژی و تجارت شکل گرفته و به تدریج در حال ورود به سطوح صنعتی و فناورانه است. چین، به عنوان یکی از بزرگ‌ترین واردکنندگان انرژی در جهان، عربستان را به عنوان تأمین‌کننده‌ای قابل اعتماد و باثبات تلقی می‌کند، به‌ویژه در شرایطی که چندقطبی‌سازی مسیرهای تأمین انرژی برای پکن، یک ضرورت راهبردی تلقی می‌شود. در مقابل، سعودی‌ها نیز چین را به عنوان مشتری بلندمدت و غیرسیاسی ارزیابی می‌کنند؛ مشتری‌ای که برخلاف برخی قدرت‌های غربی، شرایط سیاسی یا هنجاری بر معاملات اقتصادی تحمیل نمی‌کند. (Hussain, 2016: 108-144)

این رابطه، به دلیل وزن اقتصادی چین و اتکای متقابل دو طرف بر ثبات بازار انرژی، ماهیتی دوطرفه و تکمیلی پیدا کرده است. همچنین، گسترش همکاری‌های دفاعی و فناوری موشکی که نشانه گشایش راهبردی سعودی‌ها برای کاهش انحصار امنیتی آمریکا است، بُعد دیگری به این وابستگی متقابل می‌افزاید (Hussain, 2016: 147-149). از این رو، رابطه با چین نقش یک اهرم ساختاری در موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر ریاض را ایفا می‌کند و بدون آن که جایگزین امنیت آمریکا شود، به عنوان عامل افزایش قدرت چانه‌زنی در برابر واشینگتن و مسکو عمل می‌کند.

وابستگی متقابل پیچیده بین عربستان سعودی و چین از سال ۱۹۹۰ رشد کرده و بر پایه انرژی، تجارت و سرمایه‌گذاری است. چین بزرگ‌ترین واردکننده نفت عربستان است و بیش از ۱۶ درصد از واردات نفت چین از عربستان تأمین می‌شود (Al-Aboodi & Adnan, 2023: 160). الگوی همکاری «۳+۲+۱» چین (شامل انرژی به عنوان هسته، تجارت و زیرساخت‌ها به عنوان دو بال و انرژی هسته‌ای، ماهواره و انرژی‌های نو به عنوان سومین مورد) اساس روابط با عربستان را شامل می‌شود (Fulton, 2020: 128).

عربستان از طریق چشم‌انداز ۲۰۳۰ با کمربند و جاده چین همگرایی دارد و سرمایه‌گذاری چین در زیرساخت‌های عربستان بیش از ۳۵ میلیارد دلار است (Cengiz, 2020: 16). از طرفی در دهه اخیر، عربستان سعودی با درک وابستگی ساختاری خود به درآمدهای نفتی، چشم‌انداز ۲۰۳۰ را به عنوان نقشه راهی برای تحول اقتصادی و اجتماعی تدوین کرده و

بهبود روابط با کشورهای همسایه از طریق میانجی‌گری چین نیز بخشی از یک استراتژی کلان‌تر برای تعادل بخشی منطقه‌ای است تا عربستان بتواند منابع خود را از منازعات فرسایشی منطقه‌ای به سمت اهداف توسعه‌ای چشم‌انداز ۲۰۳۰ و اجرای مؤثر راهبرد موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر هدایت کند (خلیلی و همکاران، ۱۴۰۲). این طرح بر ضرورت تنوع‌بخشی بخش‌های اقتصادی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه مهارت‌های ملی تأکید دارد. این چشم‌انداز اقتصادی، مبنای درونی اتخاذ راهبرد چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه در سیاست خارجی عربستان را فراهم می‌کند، زیرا برای تحقق اهداف توسعه‌ای، نیاز به همکاری هم‌زمان با غرب (در حوزه امنیت و فناوری پیشرفته) و شرق (در حوزه انرژی، سرمایه و زیرساخت) وجود دارد و چین به عنوان یک سرمایه‌گذار کلان، گزینه خوبی برای همکاری محسوب می‌شود (Havrlant & Darandary, 2021: 3).

از منظر ریاض، پذیرش نقش چین، به عنوان میانجی در منازعات منطقه‌ای، بخش حیاتی از راهبرد افزایش قدرت مانوردهی استراتژیک و کاهش وابستگی تک‌محوری به غرب بود. این اقدام، ریاض را قادر ساخت تا از رقابت ایالات متحده و چین در جهت تأمین منافع ملی خود بهره‌بردار؛ به طوری که در حوزه امنیتی منطقه‌ای، به جای تکیه صرف بر ضمانت‌های امنیتی آمریکا، از نفوذ دیپلماتیک چین استفاده کند. این راهبرد نه تنها به تثبیت روابط منطقه‌ای و تمرکز بر اهداف توسعه‌ای چشم‌انداز ۲۰۳۰ کمک کرد، بلکه عربستان سعودی را به عنوان یک قدرت میانی فعال معرفی نمود که توانایی انتخاب و استفاده از ابزارهای دیپلماتیک و اقتصادی متنوعی را مستقل از اتحاد سنتی خود، در اختیار دارد (رحیمی و سازمند، ۱۴۰۲: ۲۴).

نتیجه‌گیری

تحولات ژئوپلیتیکی دهه‌های اخیر، به ویژه گذار تدریجی نظام بین‌الملل از نظم تک‌قطبی تحت رهبری ایالات متحده به سوی یک نظم چندقطبی، زمینه شکل‌گیری نوعی بازاندیشی بنیادین در سیاست خارجی عربستان را فراهم کرده است. عربستان که تا پیش از دهه ۲۰۱۰ عمدتاً در قالب یک متحد تابع و متکی بر چتر امنیتی واشنگتن

تعریف می‌شد، اکنون به دلیل تغییر ساختار قدرت جهانی و نیازهای نوپدید داخلی، ناگزیر به اتخاذ رویکردی چندبعدی و انعطاف‌پذیر در روابط خارجی خود شده است. پژوهش حاضر نشان داد که این تغییر جهت، نه یک واکنش مقطعی به کاهش حضور آمریکا، بلکه بخشی از راهبردی هدفمند و توسعه‌گرا است که می‌توان آن را در چارچوب «موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر» تبیین کرد؛ رویکردی که با استفاده از چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه، به دنبال بازتعریف هندسه اتحادها به جای گسست از آنهاست.

از منظر واقع‌گرایی نئوکلاسیک، کاهش تعهدات امنیتی آمریکا در خاورمیانه، چرخش راهبردی واشنگتن به سمت شرق آسیا و ظهور قدرت‌های نوظهوری چون چین و روسیه، ساختار بین‌المللی را به گونه‌ای تغییر داده است که تکیه مطلق بر یک قدرت بزرگ دیگر ضامن بقا نیست. در چنین شرایطی، رهبری سعودی با درک این تغییر توازن، سیاست خارجی خود را از سطح تدافعی و بقاگرایانه به سطح کنش‌گر و ابتکارمحور ارتقا داد. اما آنچه این گذار را ممکن ساخت، وجود محرک‌های داخلی نیرومند بود: چشم‌انداز ۲۰۳۰ به عنوان نقشه راهی برای گذار به اقتصاد غیرنفتی، نیاز به جذب سرمایه و فناوری متنوع و لزوم کاهش وابستگی به منابع سنتی درآمد و امنیت. از این رو، سیاست موازنه‌گرایی عربستان پاسخی بود به ترکیب فشار سیستمی و ضرورت‌های تحول داخلی، نه صرفاً به تغییرات بیرونی.

از سوی دیگر، نظریه وابستگی متقابل پیچیده، ابزار تحلیلی مهمی برای فهم سازوکارهای عملی این موازنه‌گرایی فراهم می‌آورد. طبق این نظریه، روابط بین‌الملل در عصر جهانی شدن بر سه اصل استوار است: وابستگی متقابل چندبعدی میان بازیگران، تنوع دستورها و کاهش نقش مستقیم نیروی نظامی در حل و فصل منازعات. عربستان با بهره‌گیری از همین اصول، توانست ساختاری از «جدایی دستورها» ایجاد کند؛ به این معنا که امنیت و دفاع خود را در چارچوب همکاری سنتی با ایالات متحده حفظ کرده و همزمان اقتصاد، فناوری و انرژی را به محور همکاری با شرق (به‌ویژه چین و روسیه) تبدیل نماید. این الگوی چندلایه باعث شد تریاض بدون ورود به رقابت حاصل جمع صفر میان قدرت‌های بزرگ، از مزایای هر دو اردوگاه بهره‌مند شود.

در سطح روابط دوجانبه، نتایج نشان داد که اتحاد عربستان و آمریکا از مدل

سلسله‌مراتبی «نفت در برابر امنیت» به شراکت مذاکره‌محور و منافع متقابل تبدیل شده است. هرچند ایالات متحده همچنان بزرگ‌ترین صادرکننده تسلیحات به عربستان است، اما ریاض با افزایش همکاری‌های انرژی، فناوریانه و صنعتی با شرق، عملاً هزینه جایگزینی خود را برای واشنگتن بالا برده و موقعیت چانه‌زنی جدیدی به دست آورده است. این تغییر، ماهیت اتحاد را از وابستگی مطلق به رابطه‌ای مبتنی بر متقابل‌گرایی و منافع هم‌پوشان تغییر داده است.

در مقابل، روابط عربستان با روسیه نمونه‌ای از «وابستگی متقابل کاربردی» است؛ یعنی همکاری تاکتیکی در حوزه انرژی بدون ورود به تعهدات امنیتی یا ایدئولوژیک. این همکاری به‌ویژه در قالب اوپک پلاس اهمیت یافته و نقش تعیین‌کننده‌ای در ثبات بازار جهانی نفت ایفا می‌کند. عربستان از این هم‌سوایی انرژی محور برای کنترل نوسانات بازار و نیز به‌عنوان اهرم فشار ژئواقتصادی در تعامل با ایالات متحده استفاده کرده است. روابط ریاض و مسکو در عین محدودبودن دامنه، نقشی کلیدی در تنوع‌بخشی شرکای بین‌المللی و کاهش ریسک وابستگی تک‌بعدی داشته است.

در مورد چین، پژوهش‌ش نشان داد که روابط دوجانبه به مرحله «هم‌افزایی راهبردی» رسیده است. چین اکنون نه‌تنها بزرگ‌ترین واردکننده نفت عربستان، بلکه یکی از مهم‌ترین سرمایه‌گذاران در پروژه‌های زیرساختی و فناوریانه در چارچوب چشم‌انداز ۲۰۳۰ محسوب می‌شود. الگوی همکاری «۱+۲+۳» چین کاملاً با اولویت‌های عربستان در گذار اقتصادی هم‌سو است. عربستان نیز با استفاده از سرمایه‌گذاری‌های چینی در حوزه‌هایی چون پتروشیمی، انرژی‌های نو و شهر هوشمند نئوم، توانسته است مسیر استقلال فناوریانه و اقتصادی خود را تقویت کند. در عین حال، ریاض کوشیده است تا با پرهیز از ورود به ائتلاف‌های ضدآمریکایی، توازن میان شرق و غرب را حفظ کند. تحلیل رفتار ریاض نشان می‌دهد که صندوق سرمایه‌گذاری عمومی و سند چشم‌انداز ۲۰۳۰ صرفاً پروژه‌های اقتصادی نیستند، بلکه بازوهای استراتژیک نخبگان حاکم (به‌ویژه محمدبن سلمان) برای بازتعریف امنیت ملی از طریق دیپلماسی اقتصادی محسوب می‌شوند. نیاز به توسعه داخلی و بقای رژیم به عنوان یک عامل داخلی میانجی، ریاض را به سمت چندجانبه‌گرایی و همکاری با قدرت‌های شرق سوق داده

است تا ریسک‌های وابستگی تک‌بعدی کاهش یابد.

در جمع‌بندی، می‌توان گفت سیاست خارجی جدید عربستان سعودی در دوران محمدبن‌سلمان نمایانگر شکل‌گیری یک مدل منحصربه‌فرد از موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر است؛ مدلی که نه بر اساس تقابل، بلکه بر مبنای ترکیب هم‌زمان رقابت و همکاری با قدرت‌های جهانی بنا شده است. این الگو چند ویژگی شاخص دارد:

- هم‌پوشانی منافع امنیتی و اقتصادی: عربستان در تعامل با آمریکا همچنان چتر امنیتی خود را حفظ کرده، اما با شرکای شرقی وارد همکاری‌های اقتصادی عمیق‌تر شده است.

- دیپلماسی چندجانبه و نیچه‌ای: عربستان با ایفای نقش میانجی در بحران‌های منطقه‌ای (ایران، یمن، سودان و حتی اوکراین) جایگاه خود را از «دولت تابع» به «قدرت میانجی فعال» ارتقا داده است.

- تنوع‌بخشی راهبردی: با گسترش روابط با بریکس و گروه ۲۰، ریاض در حال تثبیت موقعیت خود به عنوان بازیگری است که می‌تواند در هر دو بلوک شرق و غرب نقش آفرینی کند.

- تبدیل وابستگی به ابزار قدرت: عربستان موفق شده است وابستگی اقتصادی خود به شرق را از یک تهدید بالقوه به موتور استقلال استراتژیک تبدیل کند و از رقابت چین و آمریکا به سود خود بهره‌برد.

به لحاظ نظری، نتایج پژوهش دلالت بر این دارد که واقع‌گرایی نئوکلاسیک و وابستگی متقابل پیچیده در ترکیب با یکدیگر، قابلیت بالایی برای توضیح سیاست خارجی قدرت‌های میانی در عصر گذار دارند. واقع‌گرایی نئوکلاسیک، چرایی و ریشه‌های انگیزشی استراتژی را در سطح ساختار و دولت توضیح می‌دهد، در حالی که چارچوب وابستگی متقابل پیچیده، سازوکارهای اجرایی و چگونگی موفقیت آن را در جهان درهم‌تنیده کنونی تبیین می‌کند. ترکیب این دو رویکرد در مورد عربستان، تصویر دقیقی از نحوه بهره‌برداری ریاض از چندقطبی شدن جهان و تبدیل آن به مزیت راهبردی ارائه می‌دهد.

در نهایت، می‌توان گفت چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه عربستان سعودی در عصر گذار

ژئوپلیتیک، موجب هندسه‌سازی مجدد اتحاد با ایالات متحده و تبدیل آن به شراکت متوازن شده است. این کشور با استفاده از ظرفیت‌های چین و روسیه در حوزه اقتصاد، انرژی و فناوری، توانسته است ضمن حفظ روابط سنتی امنیتی، استقلال عمل و نفوذ بین‌المللی خود را افزایش دهد. بدین ترتیب، عربستان سعودی از یک بازیگر تابع در نظم تک‌قطبی، به قدرتی میانی با قابلیت موازنه‌گری مستقل و انعطاف‌پذیر در نظم چندقطبی نوین تبدیل شده است.

در این راستا، فرضیه مرکزی پژوهش مبنی بر آنکه چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه عربستان، سازوکاری برای حفظ اتحاد امنیتی با آمریکا و هم‌زمان توسعه روابط اقتصادی با چین و روسیه از طریق موازنه‌گرایی مثبت بوده است، بر اساس شواهد نظری و تجربی تأیید شد. تحلیل داده‌ها از منظر واقع‌گرایی نئوکلاسیک و نظریه وابستگی متقابل پیچیده نشان داد که استراتژی عربستان نه صرفاً محصول فشارهای بیرونی، بلکه حاصل پیوند پیچیده‌ای میان متغیرهای ساختاری و محرک‌های داخلی است.

قابل ذکر است که با وجود شباهت‌های ظاهری میان راهبرد کنونی ریاض و مفهوم هجینگ که توسط برخی پژوهشگران به کار رفته، تمایز بنیادین در ماهیت تعهد و هدف نهایی نهفته است. هجینگ معمولاً به عنوان یک استراتژی دفاعی، مبهم و مبتنی بر عدم تعهد صریح به هیچ‌یک از قدرت‌ها تعریف می‌شود؛ هدفی که غالباً شامل حفظ وضع موجود و اجتناب از درگیری‌های بزرگ است. در مقابل، موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر عربستان یک استراتژی تهاجمی و عمل‌گرایانه است که هدف آن توسعه فعال شراکت‌ها و حداکثرسازی منافع در هر دو جهت است. این راهبرد به معنای عدم تعهد نیست، بلکه به معنای تعهد انتخابی و تفکیک شده است.

راهبرد نوین سیاست خارجی جدید عربستان سعودی

نتیجه و دستاورد کلان	راهبرد کلان و مکانیسم اجرایی	محرك‌های اصلی تحول	بُعد تحلیلی
ارتقای عربستان به قدرت میانی مستقل و فعال در نظام چندقطبی.	موازنه‌گرایی انعطاف‌پذیر و چندجانبه‌گرایی عمل‌گرایانه.	گذار به چندقطبی، کاهش چتر امنیتی آمریکا.	۱. سطح سیستمی و نظری
تبدیل سیاست خارجی به محرك تحول ساختاری و استقلال اقتصادی.	ایجاد ساختار «جدایی دستور کارها» (امنیت با غرب، اقتصاد با شرق).	نیاز به تنوع اقتصادی، جذب سرمایه و فناوری.	۲. سطح داخلی (چشم‌انداز ۲۰۳۰)
عبور از مدل «نفث در برابر امنیت» به مدل «منافع متقابل» و افزایش قدرت چانه‌زنی.	حفظ اتحاد امنیتی با تبدیل آن به «شراکت مذاکره‌محور».	کاهش اعتماد و نیاز آمریکا به انرژی.	۳. روابط با ایالات متحده
تبدیل وابستگی اقتصادی به ابزار قدرت ژئواقتصادی و تنوع‌بخشی شرکا.	همکاری در اوپک پلاس (روسیه) و هم‌افزایی راهبردی در فناوری و زیرساخت (چین).	نیاز متقابل در انرژی، فناوری و سرمایه‌گذاری (کمر بند و جاده).	۴. روابط با چین و روسیه
الگوسازی از عربستان به عنوان نمونه موفق قدرت میان‌رده در عصر گذار ژئوپلیتیک.	حفظ اتحادها، تنوع‌بخشی شرکا و افزایش استقلال عمل.	ترکیب فشارهای بیرونی و ضرورت‌های داخلی (واقع‌گرایی نئوکلاسیک + وابستگی متقابل پیچیده).	۵. پیامد نهایی

جمالی و سیاران / چندجانبه‌گرایی عربستان در دوران گذار ژئوپلیتیک و ...

تعارض منافع

تضاد منافع: در انجام مطالعه حاضر هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.
مشارکت نویسندگان: در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.
موازن اخلاقی: در انجام این پژوهش تمامی اصول و موازین اخلاقی رعایت گردیده است.
شفافیت داده‌ها: داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.
حامی مالی: این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

- اختیاری امیری، رضا و جلال کلهری (۱۴۰۳). تغییر در سیاست خارجی عربستان سعودی و بازسازی روابط با ایران (۲۰۲۴-۲۰۲۱). فصلنامه روابط خارجی، ۱۶(۴). شماره ۶۴.
- عالیشاهی، عبدالرضا، ابراهیم برزگر، محمدباقر خرمشاد، عباسعلی رهبر (۱۳۹۹)، کژکاردهای وهابیسیم و تعمیق شکاف بن سلمان با وهابیون عربستان سعودی، پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره ۱۰، شماره ۴، صص ۱۷۷-۲۰۴.
- حاتم‌وند، محمدرضا، رحمت حاجی مینه، نوذر شفیعی (۱۴۰۴)، جایگاه عربستان سعودی در رقابت استراتژیک چین و آمریکا در خاورمیانه، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، سال ۲۱، شماره ۴ (پیاپی ۸۴)، صص ۲۷۳-۲۹۷.
- خلیلی، رضا، قدیر نصری، محمد عسکری ارمنندی (۱۴۰۲). رقابت ایران و عربستان و تحولات مجموعه امنیتی خاورمیانه. مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام، ۵(۳)، ۷۲-۴۹.
- خوانساری، علی و مرتضی نورمحمدی (۱۴۰۳)، مؤلفه‌ها و چالش‌های سیاست خارجی چین در قبال عربستان سعودی، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، دوره ۲۱، شماره ۳، صص ۳۲۳-۳۴۷.
- رحیمی، رئوف و بهاره سازمند (۱۴۰۲)، تحلیل میانجیگری چین در روابط ایران و عربستان در سال ۲۰۲۳، فصلنامه روابط خارجی، دوره ۱۵، شماره ۴ (پیاپی ۶۰)، صص ۱۲۵-۱۴۸.

Abdullah, W. and M. Khatim and M. I. Ali (2024), Saudi Arabia's Foreign Policy Under MBS: Transition from Defensive Realism to Offensive Realism (2016– 2023), *Global International Relations Review*, Vol. 7, No. 3, [https://doi.org/10.31703/girr.2024\(VII-III\).05](https://doi.org/10.31703/girr.2024(VII-III).05)

Akbar, A. and Y. Machmudi and N. Fikri and Y. I. Mahendra (2025), Analysis of Security Projections in the Reconciliation of Relations between Iran and Saudi Arabia, *Intermestic Journal of International Studies*, Vol. 9, No. 2, p. 420, <https://doi.org/10.24198>

al-Khathlan, S. M. (2023), Saudi Foreign Policy Over Three Centuries: A Study of Constants, *Darah Journal of Arabian Peninsula Studies*, Vol. 1, No. 2, p. 137, <https://doi.org/10.1163/29501768-20230201>

al-Tamimi, N. (2024). The Relations Between China and Saudi Arabia. Friedrich-Ebert-Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/zypern/21446.pdf>

Amal, M. T. and D. S. Rahayu (2024), Challenge of Saudi Vision 2030: Foreign Policy Dilemma of Saudi Arabia, *Journal of Islamic World and Politics*, Vol. 8, No. 2, p. 127, <https://doi.org/10.18196>

Andersen, L. E. and C. Lons (2020), The Geopolitical Implications of China's Presence in the MENA Region, *Research Portal Denmark*, Vol. 16, p. 88.

Asiri, A. A. (2016). The decisive kingdom: From soft to hard power [Master's thesis]. <https://mds.marshall.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2029&context=etd>

Cengiz, S. (2020a). Saudi Arabia's foreign policy in the multipolar world. *Journal of Middle Eastern Studies*, 15(2), 45–67.

Cengiz, S. (2020b). Saudi foreign policy towards China in the post-Arab uprisings era: A neo-classical realist approach. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 14(1), 51–67. <https://doi.org/10.1080/25765949.2020.1728971>

Chaziza, M., & Lutmar, C. (2025). Saudi Arabia's niche diplomacy: A middle power's strategy for global influence. *World*, 6(2), 65. <https://doi.org/10.3390/world6020065>

Clausen, M.-L. (2019). Saudi Arabian military activism in Yemen: Interactions between the domestic and the systemic level. In *POMEPS Studies 34: Shifting Global Politics and the Mid-*

dle East (pp. 76–80). Project On Middle East Political Science. https://pomeps.org/wpcontent/uploads/2019/03/POMEPS_Studies_34_Web.pdf

Dorosh, L., & Tereshkevych, A. (2025). Contemporary foreign policy priorities of Saudi Arabia: Regional and global contexts. *Modern Historical and Political Issues*, 51, 76–83. <https://doi.org/10.31861/mhpi2025.51.76-83>

Duan, X., & Aldamer, S. (2022). The Saudi Arabia–China relationship at a crossroad: A neoclassical realist analysis. *Asian Politics & Policy*, 14(1), 114–130. <https://doi.org/10.1111/aspp.12619>

Duan, Y., & Aldamer, S. (2022). Saudi Arabia's strategic partnerships in a changing world. *International Relations Quarterly*, 28(4), 112–130.

Flynn, C., & Aldamer, S. (2024). The international political economy of Saudi Arabia: Sovereign fund and foreign policy. *Digest of Middle East Studies*, 1–18. <https://doi.org/10.1111/dome.12317>

Fulton, J. (2018). *China's relations with the Gulf monarchies* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315142678>

Fulton, J. (2020a). Situating Saudi Arabia in China's Belt and Road Initiative. *Asian Politics & Policy*, 12(3), 362–378. <https://doi.org/10.1111/aspp.12549>

Fulton, J. (2020b). China–Saudi Arabia relations through the “1 + 2 + 3” cooperation pattern. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 14(4), 516–533. <https://doi.org/10.1080/25765949.2020.1841991>

Havrlant, D., & Darandary, A. (2021). Economic diversification under Saudi Vision 2030: Sectoral changes aiming at sustainable growth. King Abdullah Petroleum Studies and Research Center (KAPSARC). <https://doi.org/10.30573/KS--2021-DP06>

Houghton, B. (2022). China's balancing strategy between Saudi Arabia and Iran: The view from Riyadh. *Asian Affairs*, 53(1), 124–140. <https://doi.org/10.1080/03068374.2022.2029065>

Hussain, Z. (2016). *Saudi Arabia in a multipolar world: Changing dynamics* (1st ed.). Routledge India. <https://doi.org/10.4324/9781315630625>

Huwaidin, M. B. (2024). Hedging in the Middle East: Saudi Arabia's approach. *Middle East Policy*, 31(1), 78–95.

Lima, J. A. (2023). Saudi Arabia's foreign policy under MBS: Decision unit change and its impacts towards Yemen and Syria. *Contexto Internacional*, 45(2). <https://doi.org/10.1590/s0102-8529.20234502e20220004>

Mansour, S., & Ahmed, Y. (2024). Saudi strategic hedging between regional security initiatives and the prospects of peace with Iran. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/25765949.2024.2411105>

Rakipoglu, M. (2023). Hedging strategy in foreign policy: Saudi Arabia's relations with the US, China, and Russia after the Cold War. NEU Press.

Richter, T. (2020). New petro-aggression in the Middle East: Saudi Arabia in the spotlight. *Global Policy*, 11(1), 93–101. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12780>

Сурков, Н. (2022). Strategic alternatives for Saudi foreign policy: Comparative analysis of Riyadh's relations with Washington, Beijing and Moscow. <https://doi.org/10.17994/IT.2022.20.3.70.2>
(IN RUSSIAN)